

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до практичних і семінарських занять
з навчальної дисципліни
"СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА"
для студентів спеціальності
8.03050901 "Облік і аудит"
денної форми навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014

Затверджено на засіданні кафедри контролю і аудиту.
Протокол № 6 від 17.12.2013 р.

Укладач Кожушко О. В.

М54 Методичні рекомендації до практичних і семінарських занять з навчальної дисципліни "Судово-економічна експертиза" для студентів спеціальності 8.03050901 "Облік і аудит" денної форми навчання / укл. О. В. Кожушко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 52 с. (Укр. мов.)

Подано методичні рекомендації до виконання завдань на практичних та семінарських заняттях і теоретичні питання за темами навчальної дисципліни. Наведені практичні завдання подано з урахуванням трьох рівнів складності та компетентності.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.03050901 "Облік і аудит".

Вступ

Ефективний розвиток будь-якої держави є неможливим без системи економічних заходів щодо дотримання законодавства у галузі господарської політики. Для виявлення протиправної економічної діяльності та збору доказів із кримінальних справ, порушених із господарських злочинів, необхідні не тільки юридичні знання, але й спеціальні вміння у галузі фінансів, ціноутворення, оподаткування, бухгалтерського обліку й особливо у сфері економічного контролю. Саме судово-економічні експертизи є найбільш ефективним заходом збору доказів із господарських злочинів.

Мета даної методичної розробки є висвітлити зміст семінарських та практичних занять у розрізі тем, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни "Судово-економічна експертиза" та надати студентам рекомендації до кожного заняття.

Завдання методичних рекомендацій – навчити студентів основам судово-економічної експертизи, сприяти оволодінню знаннями з конкретних форм спеціальних економічних знань, сучасних методів та спеціальних прийомів судово-економічної експертизи, виробити практичні навички зі збору доказів для виявлення правопорушень чинного законодавства та їх запобігання.

Семінарське заняття – це організаційна форма навчального процесу, на якому викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички (компетентності) їх практичного застосування шляхом обговорення дискусійних питань з окресленої тематики.

Практичне заняття – це організаційна форма навчального процесу, на якому викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички (компетентності) їх практичного застосування шляхом виконання практичних завдань.

Семінарські та практичні заняття включають проведення попереднього контролю знань, вмінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язання навчальних завдань з їх обговоренням. Крім того, розглядаються самостійно опрацьовані питання, проводяться контрольні роботи.

У даних методичних рекомендаціях наведено зміст практичних занять до кожної з 7 тем навчальної дисципліни "Судово-економічна експертиза". Кожна тема супроводжується стислими методичними рекомендаціями, переліком питань для обговорення лекційного матеріалу, питаннями, які передбачають самостійне вивчення, навчальними завданнями різного рівня складності та списком рекомендованої літератури.

Усі завдання підготовлено з урахуванням компетентностей, яких набудуть студенти у разі їх вирішення.

Усі навчальні завдання згруповані за трьома рівнями складності:

а) стереотипні, що передбачають діяльність відповідно до заданих методик, характеризуються однозначним набором добре відомих, раніше відібраних складних операцій, і потребують використання значних масивів оперативної та раніше засвоєної інформації;

б) діагностичні, що передбачають діяльність відповідно до заданих методик, містять процедуру часткового конструювання рішення із застосування відповідних операцій і потребують використання значних масивів оперативної та раніше засвоєної інформації;

в) евристичні, що передбачають діяльність за складними методиками, містять процедуру конструювання рішень і потребують використання великих масивів оперативної та раніше засвоєної інформації.

У даній розробці наведено приклади навчальних завдань. Для додаткового опрацювання студенти отримують набір навчальних завдань у електронному вигляді.

Змістовний модуль 1. Теоретичні засади судово-економічної експертизи

Тема 1. Економічний контроль у правоохоронній діяльності України

План семінарського заняття

1. Поняття економічного контролю, його сутність, об'єктивність та основні принципи.
2. Сутність та роль правоохоронних органів під час здійснення економічного контролю.
3. Державна податкова служба як орган контролю.
4. Функції, повноваження та обов'язки податкової міліції.
5. Особливості проведення ревізії на вимогу правоохоронних органів.
6. Відмінні риси судово-економічної експертизи від ревізії та аудиту.

Методичні рекомендації

З метою ознайомлення з основними положеннями теми слід вивчити конспект лекції за темою та рекомендовану літературу.

Для перевірки засвоєння матеріалу необхідно підготувати інформацію у вигляді доповідей або повідомлень за питаннями для обговорення. При підготовці до виступу обов'язково необхідно посилатися на інформаційне джерело. Виконати практичні завдання та ситуації. Дати відповіді на тестові завдання до теми.

Компетентності, яких набуде студент у результаті вивчення теми знання:

- ✓ основних положень Концепції національної безпеки України;
- ✓ характеристики сутності економічних правопорушень;
- ✓ характеристики сутності економічного контролю;
- ✓ функцій контролюючих органів України;
- ✓ нормативно-правових документів, які регулюють права та обов'язки правоохоронних органів України під час здійснення їхніх функцій у сфері боротьби з господарськими злочинами;
- ✓ існуючих форм використання спеціальних економічних знань у ході розслідування економічних правопорушень;

вміння та навички:

✓ визначати особливості призначення та проведення ревізії у зв'язку з кримінальною справою і тією ревізією, яка призначається вищим керівним органом.

Рекомендована література

Основна [2 – 4; 5]; додаткова [13; 14; 19; 22; 26].

Питання для обговорення

1. Що повинна забезпечувати Концепція національної безпеки України?
2. Що розуміють під тіньовою економікою? Які основні негативні наслідки розвитку тіньової економіки?
3. Дайте визначення економічних злочинів. Які характерні риси мають сучасні економічні злочини?
4. Визначіть зміст економічного контролю в ринкових умовах. Що є предметом та об'єктом економічного контролю, на яких принципах він повинен базуватися?
5. Охарактеризуйте систему органів, що контролюють фінансово-господарську діяльність в Україні.
6. Які основні нормативно-правові акти України регулюють права й обов'язки правоохоронних органів у сфері боротьби з економічною злочинністю?
7. Який порядок взаємодії правоохоронних органів із державними органами, що мають право контролю за дотриманням законодавства України?
8. Які права надані оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності в економічній сфері?
9. Які форми використання спеціальних економічних знань у процесі дізнання, попереднього слідства та судового процесу передбачає Кримінально-процесуальний кодекс України? Яка мета залучення спеціаліста-економіста до слідчих дій?
10. Що розуміється під "зверненням правоохоронних органів" про призначення ревізії? Назвіть характерні відмінності ревізій, що проводяться за зверненнями правоохоронних органів, від планових ревізій?

Контрольні тести

Виберіть правильну відповідь на тестові питання.

1. У складі яких органів виконавчої влади функціонує податкова міліція:

- а) прокуратури;
- б) органів внутрішніх справ;
- в) Державної податкової служби України;
- г) Служби безпеки України?

2. Який орган виконавчої влади здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, виконує оперативно-розшукові, кримінально-процесуальні та охоронні дії:

- а) Державна фінансова інспекція України;
- б) податкова міліція;
- в) Державна податкова служба України;
- г) Служба безпеки України?

3. До якої відповідальності згідно з чинним законодавством притягаються посадові особи органів державної податкової служби за неналежне виконання своїх обов'язків:

- а) дисциплінарної, адміністративної;
- б) кримінальної, дисциплінарної, матеріальної;
- в) адміністративної, матеріальної, дисциплінарної, кримінальної;
- г) матеріальної, адміністративної?

4. Яким нормативним документом передбачене право слідчого вимагати призначення ревізії:

- а) Кримінальним кодексом України;
- б) Господарським процесуальним кодексом України;
- в) Цивільним процесуальним кодексом України;
- г) Кримінально-процесуальним кодексом України?

5. Термін проведення ревізії, організованої за постановою прокурора чи слідчого, не має перевищувати:

- а) десяти днів;
- б) двадцяти днів;
- в) одного місяця;
- г) трьох місяців.

6. За якими критеріями необхідно розрізняти ревізію, що призначається у зв'язку з кримінальною справою, і ревізію, яка призначається вищою організацією відносно конкретного підприємства:

- а) за регламентацією порядку призначення та проведення;
- б) за оформленням результатів контролю;

в) за підставою для проведення;

г) за суб'єктами контролю.

7. Різниця між судово-економічною експертизою і ревізією визначається за:

а) об'єктом;

б) суб'єктом;

в) методами;

г) усі відповіді правильні.

8. Який документ із перелічених є безпосередньою підставою для проведення судово-економічної експертизи:

а) наказ керівника підприємства;

б) постанова органу дізнання, слідчого або суду;

в) наказ керівника підрозділу ДКРС?

9. З яких частин складається постанова про призначення проведення ревізії на вимогу правоохоронних органів:

а) описової частини;

б) резолютивної частини;

в) ухвалювальної частини;

г) усі відповіді правильні?

10. Кримінально-процесуальний кодекс України визначає такі форми використання спеціальних економічних знань у процесі дізнання, досудового слідства та судового процесу:...

Питання для самостійного опрацювання

1. Ознайомитися з основними нормативними документами, що регулюють економічний контроль в Україні.

2. Ознайомитися з основними видами міжнародно-правових актів про економічний контроль.

3. Ознайомитися з основними видами економічних порушень та видами відповідальності за порушення

Практичні завдання і ситуації

Завдання № 1 (стереотипне)

Необхідно: розкрити зміст наведених питань та окреслити ступінь їх висвітлення в економічній та юридичній літературі. Відповідь оформити у такій формі.

№ п/п	Зміст питання	Автор та джерело	Зміст викладеного та напрями висвітлення

Дані для виконання:

1. Тіньова економіка.
2. Економічні злочини.
3. Економічні правопорушення.
4. Економічний контроль.
5. Комерційна таємниця.
6. Ревізія на вимогу правоохоронних органів.
7. Застосування спеціальних економічних знань в юридичному процесі.
8. Місце судово-економічної експертизи в юридичній науці.
9. Місце судово-економічної експертизи в економічній науці.
10. Використання послуг аудитора судом та правоохоронними органами.

Завдання № 2 (стереотипне)

Необхідно: віднести кожне з наведених тверджень до виду діяльності, який воно характеризує. Відповідь оформити у таблиці такої форми:

Ревізія	Аудит	Судово-економічна експертиза	Ревізія на вимогу правоохоронних органів

Дані для виконання:

1. Проведення зустрічної перевірки можливо лише з дозволу замовника.
2. Підставою для проведення є постанова органу слідства.
3. Завданням є сприяння збереження державної власності.
4. Здійснюється на добровільних засадах.
5. Контроль примусовий, здійснюється за розпорядженням вищих органів.
6. Визначається як засіб збору доказів шляхом використання спеціальних економічних знань.
7. Є слідчою дією, яка проводиться після порушення кримінальної справи.
8. Здійснюється на договірних засадах.
9. Дослідження обмежується матеріалами кримінальної або цивільної справи.
10. Проводиться тільки після здійснення господарських операцій.

11. Особа-виконавець не може здійснювати ніяких самостійних дій щодо збору та отримання додаткових матеріалів. Основне завдання – встановлення і перевірка фактів порушення чинного законодавства та економічних злочинів.

12. Посадова особа має право вилучити документи, опечатувати місця зберігання матеріальних цінностей, коштів і документів.

13. Спосіб доведення протиправних дій осіб, проти яких порушено кримінальну справу.

14. За необхідністю складовою процесу може бути інвентаризація, у результаті проведення якої складається інвентаризаційний опис.

15. Здійснюється за планом роботи контролюючого органу. Об'єктом ревізії є не тільки документи підприємства, що перевіряється, але й дані, отримані у ході оперативно-розшукових дій.

16. Предметом вивчення є господарські операції підприємства, що стали об'єктом розслідування правоохоронних органів.

17. У результаті перевірки складається акт.

18. Проводиться на недержавних підприємствах за ініціативою правоохоронних органів.

19. Використовує способи та методичні прийоми лише документального контролю.

20. Об'єктом є облікові документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку, звітність підприємства, що перевіряється.

Завдання № 3 (діагностичне)

Необхідно: вказати принцип (або принципи) бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які порушено бухгалтером. Відповідь обґрунтувати.

Дані для виконання:

У процесі проведення дослідження за кримінальною справою, порушеною слідчим податкової міліції, експерт-економіст дослідив такі документи: реєстри бухгалтерського обліку та фінансову звітність. У результаті експертного дослідження виявлено заниження прибутку, відображеного в ф. № 2 "Звіт про фінансові результати" на суму 15 000 грн.

Завдання № 4 (діагностичне)

Необхідно: вказати наслідки допущених помилок при веденні бухгалтерського обліку та яким чином вони можуть бути виправлені;

назвати нормативні документи, якими регулюється порядок виправлення помилок у бухгалтерському обліку.

Дані для виконання:

1. У кінці 3-го кварталу 200_ року у ході перевірки записів облікових реєстрів за попередні квартали бухгалтер виявив помилку, допущену при відображенні в обліку заборгованості перед постачальником.

2. Касир при відображенні в Касовій книзі даних про рух готівки за 12 липня 200_ року помилився при рознесенні суми за видатковим касовим ордером № 749.

3. Під час заповнення платіжної відомості бухгалтер допустив помилку при зазначенні прописом загальної суми грошових коштів, які підлягають виплаті на заробітну плату.

4. Бухгалтер виявив помилку в звіті за ф. № 2 "Звіт про фінансові результати", складеному за попередній звітний період.

5. У ході підрахунку підсумків у обліковому реєстрі – журналі 5 – за II-ий квартал виявлено помилку, допущену при відображенні даних про витрати матеріалів на підставі накладної на внутрішнє переміщення.

Завдання № 5 (евристичне)

Необхідно: визначити, чи достатньо документів надано перевіряючому для виконання поставленого завдання;

вказати, якими будуть дії аудитора, ревізора та експерта-економіста у наведеній ситуації.

Дані для виконання.

Перед перевіряючим поставлено завдання встановити правильність розрахованої суми транспортно-заготівельних витрат (ТЗВ), віднесеної на витрати виробництва ТОВ "Діамант" за II квартал поточного року. Для перевірки надано документи, які містять дані про залишок ТЗВ на початок звітнього періоду, середній відсоток ТЗВ на суму понесених ТЗВ за звітній період.

**Тема 2. Судово-економічна експертиза,
її види та завдання**

План семінарського заняття

1. Поняття про судові експертизи та їх зв'язок із правоохоронною діяльністю.

2. Види судових експертиз, їх кваліфікація.

3. Сутність судово-економічної експертизи та її зв'язок із практикою бухгалтерського обліку.

4. Завдання судово-економічної експертизи та її зміст.
5. Історичні аспекти розвитку судово-економічної експертизи.

Методичні рекомендації

Для розуміння теми рекомендується ознайомитися з конспектом лекції за темою та рекомендованою літературою.

На семінарське заняття необхідно підготувати інформацію у вигляді доповідей або повідомлень за питаннями для обговорення. У ході підготовки до виступу обов'язково необхідно посилатися на інформаційне джерело. Виконати практичні завдання та ситуації. Самостійно перевірити засвоєння матеріалу можливо шляхом відповідей на тестові завдання до теми.

Компетентності, яких набуде студент у результаті вивчення теми

знання:

- ✓ *поняття "судова експертиза", порядок призначення судової експертизи та її зв'язок із правоохоронною діяльністю;*
- ✓ *класифікаційних ознак судових експертиз;*
- ✓ *сутності судово-економічної експертизи як процесуальної дії;*
- ✓ *історичних аспектів розвитку судово-бухгалтерської експертизи;*

вміння та навички:

- ✓ *володіти знаннями з кола питань, які вирішуються в процесі судово-економічної експертизи.*

Рекомендована література

Основна [1; 2 – 4]; додаткова [7; 9; 15; 25].

Питання для обговорення

1. Що розуміють під науковою і науково-технічною експертизою? Основні завдання та принципи наукової експертизи.
2. Хто може бути експертом із питань науково-технічної експертизи?
3. Які ознаки відрізняють судову експертизу від експертиз, що здійснюються в інших сферах діяльності?
4. Що є правовою основою проведення судових експертиз?
5. За якими ознаками класифікуються судові експертизи? В яких випадках призначається повторна експертиза? Що таке комісійні та комплексні експертизи?

6. Які види судових експертиз проводяться в експертних установах України?

7. Дайте визначення сутності судово-економічної експертизи.

8. У чому полягають економічний та процесуальний зміст судово-економічної експертизи?

9. Назвіть основні класи завдань судово-економічної експертизи.

10. Назвіть етапи розвитку судово-економічної експертизи.

Контрольні тести

1. Яке з наведених визначень найбільш точно розкриває суть терміна "експертиза":

а) це дослідження будь-якого питання обізнаною особою;

б) це дослідження експертом на основі спеціальних знань об'єктів, процесів та явищ, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання;

в) це процес дослідження об'єктів та явищ особою-експертом під час проведення судового розслідування?

2. Чи підлягає судово-експертна діяльність ліцензуванню:

а) так;

б) ні?

3. Ознаки класифікації судових експертиз:

а) обсяг дослідження;

б) склад експертів;

в) характер спеціальних знань, які застосовуються;

г) склад документів, які перевіряються;

д) місце проведення;

е) послідовність проведення;

ж) усі відповіді правильні;

з) усі відповіді неправильні.

4. За обсягом дослідження експертизи можна класифікувати на:

а) основні;

б) первинні;

в) повторювальні;

г) додаткові.

5. За послідовністю проведення експертизи можна класифікувати на:

а) основні;

б) первинні;

в) повторювальні;

г) додаткові.

6. Додаткову експертизу доручають експерту, який проводив основну експертизу:

- а) так;
- б) ні.

7. За умови виникнення необхідності проведення дослідження нових об'єктів або інших обставин справи призначають:

- а) основну експертизу;
- б) первинну експертизу
- в) повторювальну експертизу;
- г) додаткову експертизу.

8. Судово-економічна експертиза дає можливість відповісти на такі питання:

- а) чи підтверджуються документально вказані суми нестачі товарно-матеріальних цінностей;
- б) який розмір матеріальних збитків;
- в) хто дійсно скоїв правопорушення;
- г) який вирок мав винести судовий орган щодо обвинувачень?

9. Який документ із перелічених є безпосередньою підставою для проведення судово-бухгалтерської експертизи:

- а) наказ керівника підприємства;
- б) постанова органу дізнання, слідчого або суду;
- в) наказ керівника підрозділу державної фінансової інспекції (ДФІ)?

10. Первинною є експертиза...

11. Комплексна експертиза призначається, коли ...

12. Судово-економічна експертиза – це ...

Питання для самостійного опрацювання

1. Прослідкувати історичні аспекти розвитку судово-економічної експертизи.

2. Визначити сутність судово-економічної експертизи як процесуальної дії, визначити коло питань, які розв'язуються у процесі судово-економічної експертизи.

Практичні завдання та ситуації

Завдання № 1 (стереотипне)

Необхідно: визначити, які з наведених завдань належать до завдань судово-економічної експертизи.

Дані для виконання:

1. Консультування об'єктів підприємницької діяльності з питань організації бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та вдосконалення методів управління.

2. Визначення наявності й причин необ'єктивного відтворення в звітах об'єму виробничої діяльності, виконуваної роботи, кількості виготовленої продукції

3. Перевірка та підтвердження за даними документів розміру нестач або лишків товарно-виробничих запасів і грошових коштів, визначення періоду й місця їх виникнення.

4. Перевірка дотримання правил і умов зберігання майна на підприємстві.

5. Встановлення в межах своєї компетенції умов, що сприяють вчиненню зловживань та інших протиправних дій працівниками облікового апарату підприємства.

6. Встановлення документальної обґрунтованості вимог позивача та заперечень відповідача в частині, що стосується вартості позову.

7. Встановлення фактів порушення фінансової дисципліни для експертного висновку по суті.

8. Розробка пропозицій, спрямованих на запобігання порушень законів, зловживань і виявлення причин їх у господарській діяльності.

9. Виявлення аномалій в бухгалтерському обліку, методиці обліку, застосованій на даних підприємствах, в організаціях, установах; встановлення причин, що призводять до відхилень від норми в обліку та звітності.

10. Встановлення винних осіб у виявлених порушеннях і визначення міри покарання.

11. Визначення суми матеріального збитку, завданого вчиненими правопорушеннями та злочинами.

12. Встановлення негативних економічних наслідків зловживань службових осіб, матеріальної шкоди, тяжкості цих наслідків для виробничих процесів та причин зловживань.

13. Надання інформації зовнішнім користувачам про реальне фінансове становище підприємства.

14. Надання об'єктивного висновку щодо достовірності фінансової звітності.

Завдання № 2 (стереотипне)

Умова: після розгляду та вивчення висновку експертизи слідчим встановлено, що експертом досліджено не всі надані об'єкти, тобто висновок є неповним. Шляхом допиту експерта слідчий не зміг усунути неповноту висновку. Тому він вирішує призначити експертизу.

Завдання:

1. Визначити, яку експертизу буде призначено слідчим за даних обставин.
2. За допомогою якого процесуального документа призначається експертиза за даних обставин? Що необхідно обов'язково зазначити в цьому документі?
3. Кому може бути доручено проведення даної експертизи?

Завдання № 3 (стереотипне)

Умова: під час проведення первинної експертизи встановлено порушення чинних процесуальних норм, що регламентують порядок призначення та проведення експертизи. Крім того, у судді виникли сумніви у правильності висновку експерта, пов'язані з його недостатньою обґрунтованістю. У зв'язку з цим суд призначив проведення експертизи.

Завдання:

1. Назвати, яку експертизу призначено судом.
2. Яким процесуальним документом оформлюється призначення такої експертизи? Що необхідно обов'язково зазначити в цьому документі?
3. Кому може бути доручено проведення цієї експертизи?

Завдання № 6 (діагностичне)

Необхідно: визначити способи документального контролю, які можуть бути використані експертом-економістом для виявлення наведених невідповідностей. Відповідь обґрунтувати.

Дані для виконання:

1. Невідповідність реквізитів підприємства та печатки на податковій накладній.
2. У прибутковому касовому ордері відсутній підпис керівника.
3. Сировина, що надійшла від постачальника, не відображена в обліку.
4. Витрачання меншої кількості сировини на виробництво продукції, ніж це передбачено за нормами.
5. Включення у відомість на видачу заробітної плати прізвища працівника, який був прийнятий на роботу лише в наступному місяці.

Завдання № 7 (евристичне)

Умова: у суді м. Яблуневе розглядається господарський спір за позовом ТзОВ "Зелена лоза" до приватного підприємства "Вялков" щодо стягнення з останнього заборгованості орендної плати за приміщення, яке належить ТзОВ "Зелена лоза" і взяте в оренду приватним підприємством "Вялков". З вимогами ТзОВ "Зелена лоза" приватне підприємство "Вялков" не погоджується. Для вирішення спору судом призначено судово-економічну експертизу, на вирішення якої поставлено питання: чи існує непогашена заборгованість з орендної плати приватного підприємства "Вялкова" перед ТзОВ "Зелена лоза"?

Завдання:

назвати нормативні акти, що регулюють відносини, описані в ситуації; визначити перелік документів, які повинен дослідити експерт-економіст для відповіді на поставлене перед ним питання.

Тема 3. Предмет і метод судово-економічної експертизи

План семінарського заняття

1. Предмет судово-економічної експертизи.
2. Об'єкти судово-економічної експертизи.
3. Документальні методичні прийоми судово-економічної експертизи.
4. Методичні прийоми судово-економічної експертизи узагальнення, оцінювання та реалізації результатів експертного дослідження

Методичні рекомендації

Засвоїти дану тему можливо шляхом вивчення конспекту лекції за темою.

У ході підготовки до наведених питань для обговорення, вирішенню практичних завдань необхідно використовувати рекомендовану літературу. Виконати практичні завдання.

Самостійно перевірити засвоєння матеріалу можливо шляхом відповідей на тестові завдання до теми.

**Компетентності, яких набуде студент у результаті вивчення теми
знання:**

- ✓ *поняття предмета судово-економічної експертизи;*
- ✓ *класифікації документів, які надаються експерту-економісту та види доказів, що використовуються у судочинстві;*
- ✓ *загальнонаукових методів дослідження та визначення сутності методу судово-економічної експертизи;*

вміння та навички:

- ✓ розбиратися в усіх об'єктах судово-економічної експертизи;
- ✓ опанувати всіма методичними прийомами та процедурами судово-економічної експертизи.

Рекомендована література

Основна [1 – 4; 5]; додаткова [18; 19; 25; 26].

Питання для обговорення

1. Що є об'єктом та предметом судово-економічної експертизи?
2. Які характерні питання вирішує судово-економічна експертиза?
3. Які матеріали направляються на дослідження експерту-економісту?
4. Як класифікуються недоброякісні документи?
5. Що таке фальсифіковані документи?
6. Що таке інтелектуальна підробка документів?
7. Що таке безтоварні та безгрошові документи?
8. У яких випадках експерт може використовувати в процесі дослідження неофіційні документи?
9. Що є методом судово-економічної експертизи?
10. Які загальнонаукові методичні прийоми використовуються при проведенні судово-економічних експертиз? Охарактеризуйте їх сутність.

Контрольні тести

1. Що відноситься до об'єктів судово-економічної експертизи:
 - а) форми податкової звітності;
 - б) вся документація, що відображає фінансово-господарську діяльність суб'єкта;
 - в) висновок експертів різних галузей у сфері фінансово-господарської діяльності суб'єкта?
2. Що є предметом судово-економічної експертизи:
 - а) питання, що виникають у органів дізнання, досудового слідства та суду, вирішення яких потребує спеціальних економічних знань;
 - б) вся документація, що відображає фінансово-господарську діяльність суб'єкта;
 - в) висновок експертів різних галузей у сфері фінансово-господарської діяльності суб'єкта?
3. Як оформлюється визнання слідчим документа речовим доказом:
 - а) оформлюється відповідною постановою і відображається у протоколі огляду;

б) знімається копія цього документа, яка підписується головним бухгалтером;

в) експерт-бухгалтер оформлює додаткове положення про існування речового доказу?

4. Що належить до загальнонаукових методів:

а) суцільний нагляд;

б) економічний аналіз;

в) аналогія і моделювання;

г) формальна перевірка документів;

д) аналіз і синтез?

5. У чому полягає метод взаємного контролю:

а) зіставленні різних документів та облікових даних, у яких побічно відображається операція, що перевіряється;

б) зіставленні різних екземплярів одного і того ж документа;

в) виявлені належним чином оформлених документів, які є незаконними за своїм змістом?

6. Які методичні прийоми безпосередньо пов'язані з дослідженням об'єкта судово-економічної експертизи:

а) документальні;

б) системний аналіз;

в) розрахунково-аналітичні;

г) індукція та дедукція;

д) органолептичні;

е) узагальнення, оцінювання і реалізація результатів експертизи?

7. Які з наведених прийомів можна віднести до розрахунково-аналітичних:

а) суцільні спостереження;

б) вибіркові спостереження;

в) економічних аналіз;

г) експеримент;

д) прийоми часткової методики;

е) статистичні розрахунки;

є) технологічні експертизи?

8. Доказами з кримінальної справи є ...

9. Об'єктами судово-економічної експертизи є ...

Питання для самостійного опрацювання

1. Визначити об'єкти судово-економічної експертизи, засвоїти поняття предмета судово-економічної експертизи, опанувати всіма методичними прийомами та процедурами судово-економічної експертизи.

Практичні завдання і ситуації

Завдання № 1 (стереотипне)

Необхідно: пов'язати наведені поняття з їх визначеннями.

Дані для виконання:

Поняття	Визначення
1. Судово-економічна експертиза	Відображені в бухгалтерських документах та облікових регістрах господарські операції, які стали предметом розслідування чи розгляду в суді
2. Предмет судово-економічної експертизи	Дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яке в межах чинного законодавства здійснюється особою, котра володіє спеціальними знаннями в галузі економіки, з метою надання висновку стосовно кола питань, що були поставлені органами дізнання, досудового слідства чи суду
3. Об'єкт судово-економічної експертизи	Будь-які фактичні дані, на підставі яких у встановленому законом порядку слідчий та суд встановлюють наявність чи відсутність суспільно небезпечного діяння, винність особи, що здійснила це діяння, та інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи
4. Доказ	Питання, що виникають у органів дізнання, досудового слідства та суду щодо фінансово-господарських операцій, зафіксованих ревізіями та перевітками, вирішення яких потребує спеціальних економічних знань
5. Метод судово-економічної експертизи	Документ, який є знаряддям злочину або зберіг на собі сліди злочину
6. Речовий доказ	Сукупність загальнонаукових і власних методичних заходів, що використовуються експертом-економістом під час дослідження документів та інших наданих йому матеріалів

Завдання № 2 (стереотипне)

Необхідно: пов'язати наведені поняття з їх визначеннями.

Дані для виконання:

Поняття	Визначення
1. Методика судово-економічної експертизи	А. Сукупність конкретних способів і прийомів вирішення завдань, поставлених перед експертом-економістом слідчим або судом
2. Метод судово-економічної експертизи	Б. Окрема дія (візуальний огляд документів, множення в арифметичних діях)
3. Прийом судово-економічної експертизи	В. Сукупність способів і прийомів, які використовуються експертом-економістом при дослідженні ним об'єктів судово-економічної експертизи – первинних і зведених документів, регістрів бухгалтерського обліку та інших матеріалів кримінальної чи цивільної справи, наданої експерту-економісту для дослідження

Завдання № 4 (діагностичне)

Умова: для проведення судово-економічної експертизи до державної експертної установи надійшли матеріали цивільної справи № 56/004 при ухвалі судді господарського суду Миколаївської області Сафронової І. Д. На вирішення експертизи поставлені такі питання:

1. Чи підтверджується документально отримання в серпні 1999 року корпорацією "Топмастком" паливно-мастильних матеріалів, оплачених за рахунок кредитних коштів?

2. Чи мали місце порушення чинного законодавства під час проведення митного оформлення експортного вантажу відповідно до контракту № 4 від 08.03.200_ р., укладеного між підприємством "Топмастком" та фірмою "ЄРСТ" (Німеччина)?

Завдання:

1. Визначити, які з питань відносяться до компетенції експерта-економіста. Пояснити чому.

2. За питаннями, поставленими в межах компетенції експерта-економіста, визначити, які об'єкти необхідно дослідити.

Завдання № 5 (діагностичне)

Умова: відповідно до постанови слідчого прокуратури м. Харкова експерту-економісту були поставлені такі питання:

1. Перевірити правильність застосування розцінок під час розрахунку нарядів бригади каменярів.

2. Установити, чи обґрунтовано складений кошторис на будівництво школи.

3. Визначити компетентність ревізорів, які склали акт ревізії № 456 від 05.05.200_ р. про встановлення лишків станом на 01.05.200_ р. на підприємстві "Аватар".

Завдання:

1. Визначити, які з питань належать до компетенції експертів інших спеціальностей.

2. Визначити питання, що виходять за межі компетенції експерта-економіста. Переформулюйте ці питання.

Завдання № 6 (евристичне)

Умова: у ході проведення інвентаризації незавершеного виробництва на Козятинському м'ясокомбінаті станом на 20 грудня 2008 року виявлено недостачу яловичини в кількості 1 800 кг на суму 89 600 грн. За виявленим фактом порушено кримінальну справу. Для повного та об'єктивного

з'ясування її обставин слідчим прокуратури призначено судово-економічну експертизу.

Завдання:

визначити, які первинні документи підлягають дослідженню експертом-економістом у наведеній ситуації;

зазначити, яку інформацію надають ці документи для встановлення фактичних, обставин справи;

побудувати декілька гіпотез щодо причин утворення недостачі.

Змістовний модуль 2. Організаційно-методичні засади судово-економічної експертизи в Україні

Тема 4. Організація судово-економічної експертизи

План семінарського заняття

1. Загальна організація судово-економічної експертизи в Україні.
2. Процес судово-економічної експертизи та його стадії.
3. Порядок атестації судових експертів та основні кваліфікаційні вимоги до них.
4. Використання автоматизованої системи обробки інформації в процесі судово-економічної експертизи.

Методичні рекомендації

Для розуміння теорії та практики організації судово-економічної експертизи рекомендується ознайомитися з конспектом лекції за темою, а також необхідно:

знати вимоги законодавчих документів та методичних рекомендацій щодо організації судово-економічної експертизи в Україні (в переліку літератури рекомендовано основні законодавчі та нормативні документи);

розуміти стадії проведення судово-економічної експертизи;

знати порядок атестації судових експертів, їх права та обов'язки та основні кваліфікаційні вимоги до них.

На семінарське заняття необхідно підготувати інформацію у вигляді доповідей або повідомлень за такими питаннями для обговорення. Перевірити засвоєння матеріалу можливо шляхом вирішення практичних завдань та тестування.

Компетентності, яких набуде студент у результаті вивчення теми знання:

✓ організації судово-економічної експертизи та засвоєння повноваження Координаційної ради з проблем судової експертизи;

- ✓ порядку проведення атестації, присвоєння кваліфікаційних класів та реєстрації судових експертів;
- ✓ кваліфікаційних вимог, що пред'являються до експертів-економістів;
- ✓ прав, обов'язків та відповідальності судових експертів;
- ✓ визначення системи інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи;
- ✓ стадій судово-економічної експертизи.

Рекомендована література

Основна [1 – 4; 5]; додаткова [18; 19; 25; 26].

Питання для обговорення

1. Які нормативно-правові акти визначають порядок призначення і проведення судових експертиз?
2. Які державні спеціалізовані установи здійснюють судово-експертну діяльність в Україні? Яка судово-експертна діяльність здійснюється державними експертними установами?
3. Назвіть основні завдання Міністерства юстиції України з організації експертного забезпечення правосуддя.
4. Що є підставою для проведення експертиз в експертній установі?
5. Які функції виконує Координаційна рада з проблем судової експертизи Міністерства юстиції України?
6. Що є метою атестації судового експерта? Хто визначає порядок проведення атестації та присвоєння кваліфікаційних класів судовим експертам?
7. Які функції виконує експертно-кваліфікаційна комісія? Хто входить до її складу? Які дані вносяться до Реєстру атестованих судових експертів?
8. Назвіть основні кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до експерта-економіста?
9. Які нормативні строки проведення судових експертиз?
10. Які матеріали направляються на дослідження експерту-економісту?
11. Які існують гарантії незалежності судового експерта?
12. Які особи не можуть бути судовими експертами? З яких підстав може бути відведений судовий експерт?
13. Назвіть основні права та обов'язки експерта. Які дії забороняється виконувати експерту-економісту?

Контрольні тести

1. Які обов'язки покладаються на експерта:

- а) прийняти до виконання доручену йому експертизу;
- б) заявити самовідвід за наявності передбачених законом обставин;
- в) самостійно збирати матеріали для подальшого дослідження;
- г) залучати своїх колег для комісійної роботи;
- д) усе вищенаведене?

2. Чи вправі експерт-економіст втручатись у вирішення питання про дійсність документів:

- а) ні, оскільки це не входить в межі його компетенції;
- б) так;
- в) залежно від конкретних обставин?

3. Що є правовою основою призначення та проведення судових експертиз:

- а) Закон України "Про судову експертизу";
- б) Кримінально-процесуальний кодекс України;
- в) Цивільний процесуальний та Господарський процесуальний кодекси;
- г) усі відповіді правильні?

4. Яка установа створюється для розгляду найбільш важливих питань судової експертизи, які мають міжвідомчий характер, при Міністерстві юстиції України:

- а) Науково-дослідний інститут судових експертиз;
- б) Координаційна рада з проблем судової експертизи;
- в) Криміналістичний центр судових експертиз;
- г) експертно-кваліфікаційна комісія при Міністерства юстиції України?

5. Чи правильне твердження: "Спеціалізовані установи та відомчі служби, які виконують судові експертизи, не мають права встановлювати міжнародні наукові зв'язки з установами криміналістики інших країн":

а) так, не мають такого права, оскільки встановлення будь-яких міжнародних зв'язків та обмін науковою інформацією із установами криміналістики інших країн суперечить чинному в Україні законодавству;

б) це спірне питання і воно не має єдиної точної відповіді;

в) ні, мають таке право, оскільки встановлення міжнародних наукових зв'язків у галузі судової експертизи та криміналістики не суперечить чинному законодавству України?

6. Вказати, які права має експерт-економіст.

- а) подавати скаргу на дії осіб, якщо ці дії порушують його права;
- б) отримувати винагороду за проведення експертизи;

в) досліджувати матеріали, не вказані в постанові про призначення експертизи;

г) зберігати матеріали справи поза межами службового приміщення.

7. Вказати, що не входить в коло обов'язків експерта-економіста:

а) самостійне збирання необхідних матеріалів;

б) ставити питання відповідачам, підсудним;

в) проведення ревізії;

г) брати участь в інвентаризації.

8. Залежно від чого присвоюється кваліфікація судового експерта з дозволом проведення певного виду експертизи:

а) від кількості проведених ревізій;

б) від спеціалізації і рівня підготовки;

в) від строку практичної діяльності?

9. На кого покладаються обов'язки збору фактичних доказів правопорушень:

а) на експерта-економіста;

б) на бухгалтера підприємства;

в) на слідчого;

г) на адвоката?

10. Які етапи включає стадія узагальнення, оцінки та реалізації результатів судово-економічної експертизи:

а) узагальнення результатів;

б) реалізація результатів експертизи;

в) систематизація результатів;

г) складання експертного висновку?

11. Яка організація проводить атестацію з метою присвоєння кваліфікації судового експерта фахівцям підприємницьких структур:

а) Центральна експертно-кваліфікаційна комісія Міністерства юстиції України;

б) експертно-кваліфікаційні комісії НДІСЕ;

в) наукові Ради НДІСЕ;

г) Координаційна рада з проблем судової експертизи Міністерства юстиції України?

12. Метою атестації судового експерта є:

а) визначення розміру доплат відповідно його кваліфікації;

б) присвоєння кваліфікаційного класу судового експерта;

в) оцінка професійного рівня фахівця, який залучається до проведення судових експертиз;

г) визначення правомірності призначення фахівця на певну посаду.

13. Які дії забороняється виконувати експерту-економісту:
- а) самостійно збирати необхідні матеріали;
 - б) знайомитися з матеріалами кримінальної справи;
 - в) викладати письмово відповіді на питання, які ставляться перед ним під час допиту;
 - г) кваліфікувати правопорушення?
14. Не можуть бути судовими експертами особи ...
15. Підставами для відводу судового експерта є такі причини: ...
16. Проведення судово-економічної експертизи включає такі стадії:...

Питання для самостійного опрацювання

1. Опанувати організацію судово-економічної експертизи та функції Управління експертного забезпечення правосуддя Міністерства юстиції України, засвоїти повноваження Координаційної ради з проблем судової експертизи, засвоїти порядок проведення атестації, присвоєння кваліфікаційних класів та реєстрації судових експертів.
2. Дізнатися про права, обов'язки, відповідальність судового експерта, а також обов'язки керівника експертної установи

Практичні завдання і ситуації

Завдання № 1 (стереотипне)

Необхідно: з наведених положень обрати ті, що описують дії, які експерт-економіст має право вчиняти, а які – ні. Відповідь оформити в таблиці такої форми:

Можливі та недопустимі дії експерта-економіста

Експерт-економіст має право	Експерт-економіст немає права

Дані для виконання:

1. Ознайомлюватися з матеріалами справи, які пов'язані з предметом судово-економічної експертизи, подавати клопотання щодо надання додаткових документів для дослідження.
2. Зазначати у висновку судово-економічної експертизи виявлені під час її проведення факти, що мають значення для розслідування справи та з приводу яких йому не поставлені питання слідчим або судом.
3. Досліджувати матеріали, не зазначені в постанові про призначення судово-економічної експертизи, або які не оглядалися працівниками правоохоронних органів, які розслідують кримінальну або цивільну справу.

4. З дозволу особи або органу, які призначили судово-економічну експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих дій, ставити допитуваним особам питання, пов'язані з предметом судово-економічної експертизи.

5. Подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права експерта-економіста.

6. Одержувати винагороду за проведення судово-економічної експертизи, якщо її проведення не є службовим обов'язком.

7. Збирати та вилучати нові, необхідні для надання експертного висновку матеріали.

8. Проводити ревізію, брати участь у проведенні інвентаризації, проводити експертизу, пов'язану із дослідженням документів підприємств, у яких експерт-економіст раніше працював.

9. Вести переговори з обвинуваченим про обставини справи самостійно, без відома слідчого чи суду.

10. Зберігати матеріали кримінальної чи цивільної справи, за якою проводиться судово-економічна експертиза, поза службовим приміщенням, в якому проводиться експертиза.

Завдання № 2 (стереотипне)

Необхідно: з наведеного нижче переліку вибрати повноваження Центральної експертно-кваліфікаційної комісії та Експертно-кваліфікаційної комісії науково-дослідних інститутів судової експертизи. Відповідь оформити в таблиці такої форми:

Повноваження органів, які проводять атестацію судових експертів

№ п/п	Повноваження Експертно-кваліфікаційної комісії	Повноваження Центральної експертно-кваліфікаційної комісії

Дані для виконання:

1. Проводить атестацію фахівців підприємницьких структур і громадян із метою надання свідоцтва судового експерта.

2. Приймає кваліфікаційний іспит у кандидатів на здобуття кваліфікації експерта-бухгалтера працівниками державних установ судової експертизи.

3. Розглядає питання дисциплінарної відповідальності судових експертів, що працюють у державних, підприємницьких структурах або одноосібне.

4. Розглядає клопотання складене безпосереднім керівником експерта-бухгалтера, який підлягає атестації, та документи, що додаються до клопотання.

5. Допускає експерта або відмовляє йому в допуску до атестації.
6. Приймає кваліфікаційний іспит у кандидатів на здобуття кваліфікації судового експерта-бухгалтера серед осіб, які працюють одноосібно.

Завдання № 3 (стереотипне)

Необхідно: пов'язати вимоги, що висуваються, до експерта-економіста з їх характеристиками.

Дані для виконання.

Вимоги до експерта-економіста	Характеристика
1. Відповідність кваліфікації	А. Неупереджена думка експерта з приводу встановлення і оцінки обставин у точній відповідності до їх дійсності
2. Об'єктивність експерта-економіста	Б. Відсутність у експерта-економіста матеріального, морального та іншого інтересу у вирішенні конкретної кримінальної чи цивільної справи
3. Професійна компетентність експерта-економіста	В. Важлива передумова якісного проведення експертного дослідження. Якщо експерт-економіст не достатньо володіє знаннями з бухгалтерського обліку, аналізу та контролю, які є необхідними для скласти обґрунтованого експертного висновку з питань, що досліджуються, він може бути визнаний некомпетентним
4. Незацікавленість у результатах справи	Г. Особа повинна бути висококваліфікованим спеціалістом в галузі бухгалтерського обліку, контролю та аналізу господарської діяльності, мати вищу спеціальну освіту та пройти атестацію з метою присвоєння кваліфікації експерта-економіста

Завдання № 4 (діагностичне)

Необхідно: вказати, чи є правомірними дії Центральної експертно-кваліфікаційної комісії. Відповідь обґрунтувати.

Дані для виконання: приватний підприємець Головатий Г. Й. вирішив пройти атестацію з метою отримання кваліфікації судового експерта-економіста. Він має вищу педагогічну освіту, стаж роботи директором школи 5 років і приватним підприємцем – 10 років. Центральна експертно-кваліфікаційна комісія (ЦЕКК) у прийнятті документів для проходження атестації з метою здобуття кваліфікації судового експерта-економіста Головатому Г. Й. відмовила.

Завдання № 5 (діагностичне)

Необхідно:

- 1) вказати наслідки допущених помилок при веденні бухгалтерського обліку та яким чином вони можуть бути виправлені;

2) назвати нормативні документи, якими регулюється порядок виправлення помилок у бухгалтерському обліку.

Дані для виконання:

1. У кінці 3-го кварталу 2008 року при перевірці записів облікових реєстрів за попередні квартали бухгалтер виявив помилку, допущену при відображенні в обліку заборгованості перед постачальником.

2. Касир при відображенні в Касовій книзі даних про рух готівки за 12 липня 2008 року помилився при рознесенні суми за видатковим касовим ордером № 749.

3. У ході заповнення платіжної відомості бухгалтер допустив помилку при зазначенні прописом загальної суми грошових коштів, які підлягають виплаті на заробітну плату.

4. Бухгалтер виявив помилку в звіті за ф. № 2 "Звіт про фінансові результати", складеному за попередній звітний період.

5. При підрахунку підсумків у обліковому реєстрі – журналі 5 – за II-ий квартал виявлено помилку, допущену при відображенні даних про витрати матеріалів на підставі накладної на внутрішнє переміщення.

Завдання № 6 (евристичне)

Умова: згідно з актом перевірки № 25 від 10.01.20__ р., складеним ревізорами ДПІ у Дарницькому районі м. Києва, підприємству "Сигма" донараховано прибуткового податку з громадян у сумі 6 000 грн за 20__ р., внесків до Пенсійного фонду України – у розмірі 7 000 грн за цей же період.

На вирішення судово-економічної експертизи поставлені такі питання:

1. Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки № 25 від 10.01.20__ р. щодо донарахувань за 20__ р. прибуткового податку в сумі 6 000 грн та внесків до Пенсійного фонду України – 7 000 грн?

На дослідження надані матеріали:

відомості нарахування заробітної плати по підприємству "Альфа" за 20__–20__рр.

Завдання:

1. Визначити, чи можливо за наданими на дослідження документами відповісти на поставлене слідчим запитання.

2. У разі необхідності скласти перелік документів, необхідних для вирішення поставленого питання, та оформити клопотання про надання додаткових документів.

Тема 5. Організаційна стадія судово-економічної експертизи

План практичного заняття

1. Планування проведення судово-економічної експертизи.
2. Порядок призначення судово-економічної експертизи.
3. Зміст та структура постанови (ухвали) про призначення судово-економічної експертизи.
4. Порядок призначення та проведення судово-економічної експертизи на стадії попереднього розслідування.
5. Методика проведення судово-економічної експертизи у суді.

Методичні рекомендації

Для набуття практичних вмінь та навичок щодо планування та проведення судово-економічної експертизи необхідно ознайомитися з конспектом лекції за темою, а також вивчити рекомендовану літературу.

На основі набутих теоретичних знань надати відповіді на питанням для обговорення та вирішити практичних завдання та ситуації.

Закріпити набуті знання можливо шляхом відповідей на тестові завдання.

Компетентності, яких набуде студент у результаті вивчення теми знання:

- ✓ механізму призначення судово-економічної експертизи;
- ✓ структури постанови (ухвали) про призначення судово-економічної експертизи згідно з процесуальними нормами;
- ✓ методики проведення судово-економічної експертизи на стадії попереднього розслідування;
- ✓ методики проведення судово-економічної експертизи в експертних установах та в суді;
- ✓ порядку призначення судово-економічної експертизи у справах про адміністративні правопорушення у господарському та цивільному судочинстві, а також при проведенні виконавчих дій;

вміння та навички:

- ✓ вміти скласти план-графік проведення судово-економічної експертизи.

Рекомендована література

Основна [1; 2 – 4]; додаткова [6; 18; 19; 26].

Питання для обговорення

1. Як складається план-графік проведення судово-економічної експертизи?

2. У яких випадках судово-економічна експертиза призначається на стадії досудового слідства?
3. Які дані вказуються в постанові про призначення експертизи?
4. Які матеріали надаються слідчим експерту-економісту?
5. Яким вимогам повинні задовольнити питання, що ставляться перед експертом-економістом?
6. Назвіть основні стадії проведення судово-економічних експертиз.
7. Які права має слідчий при проведенні судово-економічних експертиз?
8. У яких випадках експерт може бути викликаний до суду?
9. Як оформлюється ухвала про призначення експертизи в суді?
10. Як розподіляються витрати на проведення судово-економічних експертиз в цивільних справах?

Контрольні тести

1. Із яких частин складається постанова про призначення та проведення ревізії за вимогами правоохоронних органів:
 - а) описової та ухвалюючої (основної);
 - б) описової та резолютивної;
 - в) постановлюючої та узагальнюючої?
2. Які дані вказуються в постанові про призначення експертизи:
 - а) місце й дата винесення постанови;
 - б) посада, звання та прізвище особи, назва суду, який виніс постанову;
 - в) питання, поставлені експертові;
 - г) строк проведення експертизи;
 - д) усе вищенаведене?
3. З яких частин, згідно з процесуальними нормами, складається мотивована постанова про проведення судово-бухгалтерської експертизи:
 - а) ввідна, описова, резолютивна;
 - б) ввідна, доповнююча, кінцева;
 - в) заголовок, деталізація, кінцева частина?
4. На стадії досудового слідства судово-економічна експертиза призначається у таких випадках:
 - а) коли висновки ревізії фінансово-господарської діяльності підприємства суперечать іншим матеріалам справи і для усунення суперечності необхідний висновок експерта-економіста;
 - б) коли ревізором не прийняті до розгляду пред'явлені матеріально відповідальними та посадовими особами виправдовуючі документи (акти про псування і нестачі товарів, податкові накладні, розписки про від-

пуск товарів тощо) за мотивами несвоєчасного їх пред'явлення і неправильного оформлення:

в) а) і б).

5. Виклик експерта в призначається лише в необхідних випадках, коли:

а) висновок експерта є особливо важливим доказом зі справи, що розглядається;

б) у судовому засіданні необхідно провести додаткову чи повторну судово-економічну експертизу;

в) висновок експерта, зроблений на стадії досудового слідства, суперечить іншим матеріалам справи або має такі недоліки, що викликають сумніви в його правильності;

г) усі відповіді правильні.

6. До складу витрат із господарського провадження входять:

а) витрати на проведення експертиз, які підлягають оплаті сторонами, що беруть участь у процесі;

б) витрати на проведення експертиз, які підлягають оплаті обвинуваченим;

в) витрати на проведення експертиз, які підлягають оплаті винуватими особами.

7. Строк проведення експертизи починається ... і закінчується

Питання для самостійного опрацювання

1. Ознайомитися з механізмом призначення судово-економічної експертизи

2. Охарактеризувати методику проведення судово-економічної експертизи в експертних установах та в суді.

Практичні завдання і ситуації

Завдання № 1 (стереотипне)

Необхідно: пов'язати наведені поняття з їх визначеннями.

Дані для виконання:

Поняття	Визначення
1	2
1. Постанова слідчого про призначення судово-економічної експертизи	Вказуються дата і місце складання постанови, посада, звання, прізвище, ім'я, по батькові й установа, де працює особа, що підписала постанову, найменування та номер кримінальної справи, в якій призначається експертиза
2. Вхідна частина постанови про призначення судово-економічної експертизи	Вказується рід або вид експертизи; формулюються питання, що виносяться на розгляд експерта, призначається експерт або визначається судово-експертна установа, працівникам якої доручено провадження експертизи; наводиться перелік матеріалів, які надаються у розпорядження експерта

1	2
3. Резолютивна частина постанови про призначення судово-економічної експертизи	Має бути ретельно продуманий і мати на меті реалізацію конкретних завдань
4. План-графік проведення судово-економічної експертизи	Коротко викладаються факти справи та обставини, у зв'язку з якими виникла потреба у спеціальних бухгалтерських знаннях, а також особливості об'єкта дослідження, які можуть мати значення для надання висновку. Закінчується ця частина формулюванням підстав для призначення експертизи з посиланням на ст. 75 та 196 КПК
5. Описова частина постанови про призначення судово-економічної експертизи	Підстава для проведення судових експертиз

Завдання № 2 (діагностичне)

Необхідно: визначити, чи є правомірними дії кожного із суб'єктів у наведеній ситуації.

Дані для виконання: у процесі розслідування кримінальної справи за постановою слідчого Малинського міськрад відділу внутрішніх справ на ТзОВ "Альфа" проведено інвентаризацію. У роботі інвентаризаційної комісії брав участь судовий експерт-бухгалтер Палій П. Й., який раніше працював економістом на даному підприємстві. Посилаючись на чинне законодавство, слідчий виніс Палію П. Й. догану за порушення прав експерта-економіста. Палій П. Й. оскаржив дії слідчого.

Завдання № 3 (діагностичне)

Необхідно: визначити необхідність призначення судово-економічної експертизи у наведеній ситуації.

Дані для виконання: кримінальна справа за обвинуваченням керівника та головного бухгалтера комерційного коледжу у нецільовому використанні коштів Державного бюджету порушена слідчим прокуратури Софіївського району Вільховським В. И. на підставі отриманого акту ревізії, проведеної в комерційному коледжі.

Обвинувачені свою вину не визнають, тому подали клопотання слідчому про призначення судово-економічної експертизи. Керівник і головний бухгалтер коледжу пропонують винести на вирішення експерта-економіста питання: чи правомірним є віднесення на фактичні витрати загального та спеціального фонду комерційного коледжу витрат із нарахування допомоги з тимчасової втрати працездатності у 2007 році?

Завдання № 4 (діагностичне)

Необхідно: визначити на підставі наведених даних доцільність та правомірність дій суду (слідчого) щодо призначення судово-економічної експертизи.

Дані для виконання: дані, наведено випадки, в яких судом призначено судово-економічна експертиза.

1. На складі ВАТ "Житомирхлібзавод", проведено інвентаризацію, в результаті якої виявлено недостачу борошна на суму 13 000 грн у комірниці Іваненко І. О. Комірниця оскаржує розмір недостачі, пояснюючи це тим, що інвентаризаційна комісія не прийняла до заліку списання борошна в межах норм природного убутку. За її клопотанням, слідчим у ході проведення дослідчої перевірки, призначено ревізію. У результаті проведеної ревізором інвентаризації виявлено недостачу борошна на суму 16 000 грн. За цим фактом проти комірниці Іваненко І. О. порушено кримінальну справу. Після розгляду зібраних матеріалів слідчим призначено судово-економічну експертизу.

2. При проведенні ревізії на складі ВАТ "Колос" виявлено недостачу цукру на суму 26 940 грн у матеріально відповідальній особі складу – комірниці Марченко М. О. У процесі розслідування кримінальної справи, порушеної за цим фактом, з'ясовано, що розкрадання запасів здійснено Марченко М. О. Марченко М. О. визнала свою вину й погодилася відшкодувати завданий підприємству збиток. Для уточнення обставин справи слідчим призначено судово-економічну експертизу.

Завдання № 5 (евристичне)

Умова: до НДІ судових експертиз при ухвалі судді Київського районного суду м. Харкова Іванова М. Д. надійшли матеріали цивільної справи № 3-481 за скаргою Литвиненко І. Т. (директора торгової фірми "Зоря") на неправомірні дії нотаріуса: зацікавлена сторона: АКБ "Дар".

На розв'язання експертизи поставлене таке запитання:

1. Чи відповідає кредитному договору № 30-08-02 від 30.08.20__ р. сума заборгованості Ливиненко І. Т. у розмірі 5 281 718,37 грн перед АКБ "Дар" станом на 03.03.20__ р.?

Для проведення експертизи надані матеріали цивільної справи:

кредитний договір № 30-08-902 від 30.08.20__ р.;

додаткова угода № 31 від 17.11.20__ р. до кредитного договору № 30-08-02 від 30.08.120__ р.;

розрахунок заборгованості торгової фірми "Сплав" перед АКБ "Дар" за кредитним договором № 30-08-02 від 30.08.20__ р. станом на 03.03.20__ р.;

довідка АКБ "Дар" про виконання умов позичальником кредитного договору № 30-08-02 від 30.08.20__ р.

Завдання:

1. Проаналізувати, чи всі необхідні документи надані для проведення дослідження з поставленого запитання.
2. Визначити, який процесуальний документ необхідно скласти за даних умов.

Тема 6. Дослідницька стадія судово-економічної експертизи

План практичного заняття

1. Судово-економічна експертиза організаційно-правових засад підприємницької діяльності.
2. Судово-економічна експертиза операцій з грошовими коштами, господарських операцій, пов'язаних із використанням основних засобів, операцій з нарахування та виплати заробітної плати, операцій, пов'язаних з обігом цінних паперів, зовнішньоекономічних операцій.
3. Судово-економічна експертиза матеріалів інвентаризацій.
4. Судово-економічна експертиза при виявленні та розслідуванні правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків.

Методичні рекомендації

Метою практичного заняття є набуття студентами практичних вмінь і навичок з методики здійснення судово-економічної експертизи певних питань. Досягнення поставленої мети можливо за умови:

- вивчення конспекту лекції за темою;
- вивчення рекомендованої літератури;
- на основі набутих теоретичних знань, вирішення практичних завдань.

Закріпити практичні вміння та навички можливо шляхом відповідей на питання для обговорення, тестові завдання та розв'язання практичних завдань та ситуацій.

Компетентності, яких набуде студент у результаті вивчення теми знання:

- ✓ об'єктів, інформаційно-методичного забезпечення та методики експертного дослідження господарських операцій з коштами, розрахунками та іншими активами;
- ✓ об'єктів, інформаційно-методичного забезпечення та методики експертного дослідження необоротних матеріальних і нематеріальних активів;

- ✓ експертного дослідження операцій із цінними паперами;
- ✓ об'єктів, інформаційно-методичного забезпечення та методики експертного дослідження операцій з матеріальними запасами;
- ✓ експертного дослідження при виявленні та розслідуванні правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків;
- ✓ об'єктів, інформаційно-методичного забезпечення та методики експертного дослідження зовнішньоекономічних операцій.

вміння та навички:

- ✓ проводити експертного дослідження господарських операцій з коштами, розрахунками та іншими активами;
- ✓ проводити експертного дослідження необоротних матеріальних і нематеріальних активів;
- ✓ проводити експертне дослідження операцій із цінними паперами;
- ✓ проводити експертне дослідження операцій з матеріальними запасами;
- ✓ проводити експертне дослідження при виявленні та розслідуванні правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків;
- ✓ проводити експертне дослідження зовнішньоекономічних операцій.

Рекомендована література

Основна [2 – 4]; додаткова [10; 14; 20; 24; 26].

Питання для обговорення

1. Підприємства яких видів можуть діяти в Україні?
2. З якого моменту підприємство вважається створеним?
3. Які види підприємницької діяльності підлягають ліцензуванню та патентуванню?
4. Які розділи повинен мати наказ про облікову політику підприємства?
5. Які матеріали направляються експерту-економісту при дослідженні касових і розрахункових операцій?
6. Які основні прийоми дослідження розрахункових операцій.
7. Які основні моменти повинен перевірити експерт-економіст при дослідженні інвентаризаційних описів?
8. Як проводиться взаємний залік нестач і надлишків внаслідок пересортиці? Як списується нестача матеріалів у межах норм природних втрат? Як розраховується сума збитків від нестач, знищення (псування) товарно-матеріальних цінностей?
9. Що є одиницею обліку основних засобів? У яких випадках підприємство повинно здійснювати переоцінку основних засобів?

10. Що відрізняє трудовий договір від цивільно-правових угод?
11. У якому порядку здійснюється обчислення середньої заробітної плати працівників? Назвіть основні види утримань із заробітної плати.
12. Які основні завдання експертизи операцій з цінними паперами? Хто може вести реєстр власників цінних паперів?
13. Хто є суб'єктом відповідальності за ухилення від сплати податків? Які джерела інформації повинен дослідити експерт-економіст при розслідуванні правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків?
14. Яку інформацію містить вантажна митна декларація? Які митні платежі здійснюються під час митного оформлення товарів?
15. Порядок здійснення зовнішньоекономічних рахунків.

Контрольні тести

1. Не можуть бути зареєстровані як підприємці:
 - а) особи, що мають непогашену судимість за корисливі злочини;
 - б) громадяни інших держав;
 - в) громадяни України.
2. Наказ про облікову політику підприємства повинен включати такі дані:
 - а) визначення терміна операційного циклу;
 - б) порядок віднесення необоротних матеріальних активів до малоцінних необоротних активів і основних засобів;
 - в) методи нарахування амортизації основних засобів;
 - г) порядок переоцінки і методи амортизації нематеріальних активів;
 - д) усі відповіді правильні.
3. Найбільш характерними видами зловживань при здійсненні касових операцій є:
 - а) оформлення видаткових операцій по касі недоброякісними і підробленими документами. При цьому недоброякісність документа встановлюється криміналістичними експертизами, а дослідження сутності операції (порядок відображення в облікових регістрах, заподіяний збиток і т. д.) покладається на експерта-економіста;
 - б) підробки в касових книгах і касових звітах;
 - в) присвоєння готівки, отриманих за чековою книжкою в банку шляхом підробки банківських виписок;
 - г) незаконна видача наявних коштів із каси шляхом підробки авансових звітів із відрядження.
 - д) усі відповіді правильні.

4. Надлишки матеріалів, виявлені при інвентаризації відносяться до:
- а) інших доходів від операційної діяльності;
 - б) доходів від інвестиційної діяльності;
 - в) витрат основної діяльності підприємства.
5. У податковому обліку сума виявлених надлишків включаються:
- а) до складу валових доходів і є об'єктом оподаткування;
 - б) до складу валових витрат і не є об'єктом оподаткування.
6. Амортизація основних засобів у бухгалтерському обліку може на-
раховуватися з застосуванням наступних методів:
- а) прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного, виробничого;
 - б) прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного, виробничого, податкового;
6. Назвіть основні групи необґрунтованих виплат заробітної плати:
- а) виплати, проведені на підставі документів, складених особами, що не мають на це повноважень;
 - б) повторна виплата зарплати тим самим особам;
 - в) неправильний підрахунок у платіжній відомості.
7. Назвіть три ключові умови, які є необхідними для дослідження ка-
сових операцій.
8. Які з наведених документів можуть бути необхідні під час експер-
тизи обліку основних засобів?
- а) акти вводу в експлуатацію;
 - б) накладні;
 - в) інвентарні картки;
 - г) договори на проведення рекламних заходів.
9. Які з наведених матеріалів є основними в розслідуванні операцій,
пов'язаних з ухилянням від сплати податків:
- а) первинні документи і облікові регістри, що підтверджують факти правопорушень з приводу сплати податків;
 - б) оригінал акта про перевірку фінансово-господарської діяльності підприємства податковою адміністрацією з усіма додатками;
 - в) письмове пояснення керівника, головного бухгалтера та інших ма-
теріально відповідальних осіб;
 - г) договори;
 - д) аудиторські висновки?

10. Митне оформлення товарів та їх перепустка через митний кордон України може здійснюватися після сплати відповідних митних платежів, до яких відносяться:

- а) мито та митні збори;
- б) податок на додану вартість (ПДВ) та акцизний збір;
- в) а, б.

Питання для самостійного опрацювання

1. Ознайомлення з об'єктами, інформаційно-методичним забезпеченням та методикою експертного дослідження господарських операцій з коштами, розрахунками та іншими активами, необоротних матеріальних і нематеріальних активів, операцій з матеріальними запасами, собівартості реалізованої продукції на підприємствах промисловості, операцій із цінними паперами, товарних операцій у торгівлі, доходів та фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання.

2. Ознайомлення з обліком в умовах функціонування автоматизованої обробки інформації за допомогою бухгалтерської програми "1С".

Практичні завдання і ситуації

Завдання № 1 (стереотипне)

Завдання:

визначити об'єкти судово-економічної експертизи:
організаційно-правових основ підприємницької діяльності;
матеріалів інвентаризації;
основних засобів;
розрахунків із заробітної плати;
зовнішньоекономічних операцій.

Завдання № 2 (діагностичне)

Умова: згідно з актом ревізії № 123 від 10.02.20__ р. ревізором встановлено списання в СМУ-4 з підзвітних осіб 200 грн без підтвердження видатковими документами в 3 кварталі 20__ р.

Перед експертом-економістом слідчими були поставлені такі питання:

1. Чи підтверджується висновки ревізора про безпідставне списання з Радіонова Д. Р., Смирнова К. Л. (перелічених у постанові) підзвітних сум на 200 грн у 3 кв. 20__ р.?

2. Чи правильно списані підзвітні суми з Радіонова Д. Р., Смирнова К. Л. за видатками, проведеними на закупівлю товарів за товарними чеками?

Згідно з наданими на дослідження бухгалтерських рахунків "Розрахунки з підзвітними особами", "Товари", "Каса" з накопичувальними відомостями до них за 3 квартал 20__ р.

П.І.Б.	Розмір заборгованості станом на 01.07.05	Зменшено заборгованість за 3 кв. 20__ р. (рах. "Розр. з підзв. особами")	Оприбутковано ТМЦ, рах "Товари"	Товарні чеки за 3 кв. 20__ р., на підставі яких оприбутковано ТМЦ		Дані рах. "Каса" про повернення підзв. сум
				№	сума	
Радіонов Д. Р.	300,00	200,00	150,00	№ 5/05.09	150,00	0,00
Смирнов К. Л.	500,00	400,00	300,00	№ 9/03.10	300,00	50,00

Завдання: 1. Провести дослідження та відповіді на поставлені питання.

Завдання № 3 (діагностичне)

Умова: за кримінальною справою по обвинуваченню робітників складу кондитерського комбінату у присвоєнні матеріальних цінностей була проведена комплексна ревізія комбінату за період з 01.01.20__ р. по 01.10.20__ р., за результатами якої бухгалтером-ревізором та інженером-технологом був виявлений надлишок цукрового піску на складі комбінату в кількості 800 кг на суму 3 200 грн.

По справі була призначена судово-економічна експертиза.

На розгляд експерта-економіста було поставлено питання:

1. У якій кількості документально підтверджується надлишок цукру, виявлений на складі кондитерського комбінату станом на 01.10.20__ р.?

	Дані матеріальних звітів за період із 01.01.20__ р. по 01.10.20__ р.		Дані первинних документів за період з 01.01.20__ р. по 01.10.20__ р.		Дані бухгалтерського обліку за період із 01.01.20__ р. по 01.10.20__ р.		Дані інвентаризації станом на 01.10.20__р.
	Надходження з урахув. залишку на початок	Передано у виробництво	Надходження з урахув. залишку на початок	Передано у виробництво	Надходження з урахув. залишку на початок	Передано у виробництво	
Цукор, т	256,0	250,0	256,8	250,0	256,0	250,0	6,8

Завдання: 1. Провести дослідження та відповіді на поставлені питання.

Завдання № 4 (евристичне)

Умова: до експертної установи 6 жовтня поточного року надійшли матеріали кримінальної справи № 78/09 та документи підприємства "Телескоп" при постанові слідчого прокуратури Петренко Л. М. про призначення судово-економічної експертизи.

На вирішення експертизи поставлені такі питання:

1. Чи підтверджується документально нестача грошових коштів у касі підприємства "Калейдоскоп" станом на 10.11.20__р.? Якщо так, то в якому розмірі?

2. Визначити період виникнення нестачі на підприємстві "Телескоп".

3. Визначити коло осіб, винних у виникненні цієї нестачі.

Для проведення експертизи надані такі документи підприємства "Телескоп":

статутно-реєстраційні документи;

договори про індивідуальну матеріальну відповідальність;

заявка-розрахунок на встановлення ліміту каси на 20__ р.;

прибуткові та видаткові касові ордери, накопичувальні відомості до них за I кв., II кв., III кв. 20__ р.;

касова книга за 20__ р.;

банківські документи за IV кв. 20__р.;

авансові звіти за 20__ р.;

відомості з нарахування та виплати заробітної плати працівникам за 20__ рік;

інші матеріали справи: протоколи допитів, пояснення.

Експертом 10 жовтня поточного року заявлено клопотання про надання додаткових матеріалів підприємства "Телескоп".

Завдання:

1. Визначити перелік необхідних додаткових документів у разі, якщо підприємство "Телескоп" вело підприємницьку діяльність:

роздрібну торгівлю із застосуванням ЕККА;

оптову торгівлю;

виробничу діяльність.

2. На заявлене клопотання слідчим надані документи за варіантами, наведеними далі. Проаналізувавши надані документи, зробити висновки про те, чи можливо за наданими на дослідження документами відповісти на поставлені запитання.

1 варіант	Повністю
2 варіант	Частково надані документи: журнали електронних контрольно-касових апаратів за 20__ рік; чекова книжка; журнали-ордери та оборотні відомості за балансовими рахунками, головна книга за 20__ р.

3 варіант	Частково надані документи: журнали-ордери та оборотні відомості за балансовими рахунками, головна книга за 200__р., банківські документи за I кв., II кв., III кв. 20__ р., прибуткові та видаткові касові ордери, накопичувальні відомості до них за IV кв. 20__ р.

3. Визначити, за допомогою яких методів необхідно провести дослідження. Роз'яснити, яким чином застосовуються ці методи.

4. Навести перелік нормативних актів, яким регулюється проведення касових операцій і відображення їх у бухгалтерському обліку.

Тема 7. Завершальна стадія судово-економічної експертизи

План практичного заняття

1. Висновок експерта, його структура та зміст.
2. Повідомлення про неможливість дати висновок, його структура та зміст.
3. Оцінка висновку експерта-бухгалтера слідчим (судом).
4. Виявлення і усунення обставин, які сприяють вчиненню правопорушень під час провадження судово-економічної експертизи

Методичні рекомендації

Для розуміння теми рекомендується ознайомитися з конспектом лекції за темою. Для більш фундаментального засвоєння матеріалу необхідно знати вимоги законодавчих та нормативних документів щодо складання висновку судового експерта та його структуру.

На практичне заняття необхідно підготувати відповіді на питання для обговорення. При підготовці до виступу обов'язково необхідно посилатися на інформаційне джерело.

Закріпити практичні вміння та навички можливо шляхом відповідей на тестові завдання та розв'язання практичних завдань та ситуацій.

**Компетентності яких набуде студент у результаті вивчення теми
знання:**

- ✓ характеристики сутності висновку експерта-економіста;
- ✓ структури висновку та методики його складання;

- ✓ особливостей складання висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду;
- ✓ структури повідомлення про неможливість дати висновок та методу його складання;
- ✓ основних стадій процесу оцінки експертного висновку слідчим (судом) та іншими учасниками судового процесу;

вміння та навички:

- ✓ складати висновок судового експерта;
- ✓ складати повідомлення про неможливість надання висновку

Рекомендована література

Основна [1 – 4]; додаткова [7; 15; 25; 26].

Питання для обговорення

1. Яким документом оформлюється процес проведення судово-економічної експертизи? З яких частин складається висновок експерта-економіста?
2. Які відомості наводяться у вступній частині висновку експертизи?
3. У якій послідовності викладається процес встановлення фактів у дослідницькій частині висновку?
4. Які особливості має висновок повторної експертизи?
5. У якій формі викладаються результати дослідження експерта-економіста в заключній частині висновку?
6. За якими правилами складається висновок комплексної експертизи?
7. У скількох екземплярах складається висновок експертизи?
8. З урахуванням яких особливостей складається висновок експертизи, яка виконується під час судового розгляду?
9. У яких випадках складається повідомлення про неможливість проведення судово-економічної експертизи?
10. Чи має переваги висновок експерта-економіста перед іншими джерелами доказів у справах з економічних правопорушень?
11. Хто оцінює висновок експерта-економіста? Які етапи включає процес оцінки висновку експерта?
12. На підставі аналізу яких матеріалів базуються рекомендації експерта-економіста щодо усунення обставин, що сприяли здійсненню економічних правопорушень? У якому документі зазначаються заходи, які повинно виконати підприємство для усунення причин і обставин, що сприяли здійсненню економічних правопорушень?

Контрольні тести

1. З яких частин складається висновок експертизи:
 - а) зі вступної та досліджувальної;
 - б) зі вступної, досліджувальної та висновку дослідження;
 - в) зі вступної та висновку дослідження?
2. У якій частині вказується назва експертизи, чи є вона додатковою, повторною:
 - а) у вступній;
 - б) у досліджувальній;
 - в) у висновку дослідження?
3. У якій частині відтворюється весь процес експертного дослідження?
 - а) у вступній;
 - б) у досліджувальній;
 - в) у висновку дослідження?
4. В якій частині вказуються результати, що впливають з дослідження:
 - а) у вступній;
 - б) у досліджувальній;
 - в) у висновку дослідження?
5. Які етапи включає стадія узагальнення, оцінки та реалізації результатів судово-бухгалтерської експертизи:
 - а) узагальнення результатів;
 - б) реалізація результатів експертизи;
 - в) систематизація результатів;
 - г) складання експертного висновку?
6. Висновок спеціаліста складається за структурою та за змістом висновку експерта за такими винятками:
 - а) особа, яка проводить дослідження, іменується не експертом, а спеціалістом;
 - б) у вступній частині висновку зазначається, хто і коли звернувся до установи чи безпосередньо до спеціаліста із замовленням про проведення дослідження;
 - в) опускається запис, який стосується відповідальності особи, що проводить дослідження, за надання завідомо неправдивого висновку;
 - г) усі відповіді правильні.
7. Висновок комплексної експертизи складається з урахуванням таких особливостей:

а) у вступній частині додатково зазначаються прізвище голови експертної комісії і дані про попередні експертизи, якщо їх результати мали значення для вирішення питання перед комплексною експертизою;

б) дослідження, які проводилися окремими експертами, описуються у відповідних розділах досліджувальної частини із зазначенням прізвищ експертів;

в) узагальнення та оцінка результатів досліджень фіксується у синтезуювальному розділі досліджувальної частини висновку;

г) усі відповіді правильні.

8. У якому випадку експертом складається повідомлення про неможливість проведення експертизи?

а) якщо поставлене перед експертом-економістом питання виходить за межі його спеціальних знань;

б) за бажанням експерта;

в) ніколи не складається.

9. Слідчий (суд) при аналізі висновку експерта-економіста вирішує:

а) питання – наскільки повно виявлені експертом обставини, що відносяться до організації бухгалтерського та внутрішнього контролю, які сприяли здійсненню правопорушень, чи підтверджуються вони матеріалами справи;

б) обґрунтованість заходів, щодо усунення негативних обставин;

в) методи, які застосовував судовий експерт при проведенні судово-економічної експертизи.

10. Різниця між неясним та неповним висновками виражається...

Питання для самостійного опрацювання

1. Визначення структури, характеристики сутності висновку експерта, методики складання.

2. Зрозуміти особливості складання висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду.

3. Засвоїти структуру повідомлення про неможливість дати висновок та методику його складання

Практичні завдання і ситуації

Завдання 1 (стереотипне)

Завдання: визначте, які з наведених даних наводяться у вступній, дослідницькій та заключній частинах висновку експерта-економіста.

Дані для виконання:

найменування документа;

дата складання висновку;

дата надходження постанови (ухвали), об'єктів і матеріалів справи до експертної установи (її найменування), експерта (його ім'я, прізвище, по батькові);

найменування і дата складання документа, на підставі якого виконується експертиза (постанова, ухвала), та найменування особи (посада, прізвище, ініціали) або органу, яка призначила експертизу;

перелік об'єктів, що підлягають дослідженню, та зразків (у разі надходження);

відомості про надані матеріали справи (у тому числі вид (назва) матеріалів (документів) та кількість аркушів);

спосіб доставки та вид упаковки досліджуваних об'єктів із зазначенням у необхідних випадках відомостей про те, чи впливав спосіб упаковки на їх збереженість;

описується весь процес дослідження в тій послідовності, в якій вказані питання, а також дається обґрунтування висновку експерта;

відомості про стан об'єктів дослідження, застосовані методи (методики) дослідження, їх реєстраційний номер, умови їх використання;

посилання на ілюстрації, додатки та необхідні роз'яснення до них;

експертну оцінку результатів дослідження;

викладаються висновки дослідження.

Завдання № 2 (діагностичне)

Умова: за договором № 8 від 22.01.20__ р. значиться переданою на переробку сировина від підприємства "Зоря" підприємству "Марія". Під час перевірки переробника-підприємства "Марія" ревізорами КРУ м. Києва (акт від 07.06.2001 р.) встановлено, що на частину сировини власником-підприємством "Місяць" протягом року не було надано замовлення на переробку, в якому визначався б кінцевий необхідний продукт, і не надходило вимоги про повернення цієї сировини. Неперероблена сировина підприємством "Марія" обліковувалась на позабалансовому рахунку, що підтверджується даними інвентаризаційних описів. Вартість цієї давальницької сировини ревізорами була врахована як безоплатно отримана в збільшення прибутку підприємства "Марія" за 20__ р.

Для проведення судово-економічної експертизи до державної експертної установи надійшли матеріали господарської справи (в тому числі

і зазначений акт від 07.06.2001 р.) при ухвалі судді господарського суду м. Києва Кривосьока І. Д.

На вирішення експертизи поставлені такі запитання:

1. Чи відповідає чинному законодавству ведення обліку підприємством "Марія" давальницької сировини, одержаної за договором № 8 від 22.01.20__ р.?

2. Чи підтверджуються документально висновки акта від 07.06.20__ р. стосовно збільшення прибутку підприємства "Марія" за 20__ р. на вартість безоплатно отриманої сировини за договором № 8 від 22.01.20__ р.?

Для проведення дослідження експерту надані:

головна книга підприємства "Марія" за 20__ р.;

касова книга підприємства "Марія" за 20__ р.

Експертом протягом п'яти днів із дня одержання завдання на проведення експертизи було заявлене клопотання про додаткове надання необхідних матеріалів.

Завдання:

1. Визначити перелік необхідних додаткових документів.

2. Навести перелік нормативних актів, якими встановлено порядок ведення бухгалтерському обліку з давальницької сировини, що надійшла на переробку.

3. З урахуванням того, що на заявлене клопотання судом не були надані необхідні документи, скласти повідомлення про неможливість надати висновок.

Завдання № 3 (діагностичне)

Умова:

У Харківській НДІСЕ з 24 травня 200__ р. надійшов лист заступника начальника слідчого відділу Управління податкової міліції ДПА у м. Полтава з проханням провести дослідження експертом-економістом стосовно обґрунтованості віднесення ТОВ "ТЕКСТ" сум податку на додану вартість до податкового кредиту з такого питання:

1. Чи обґрунтовані висновки акта перевірки № 113 від 16.05.20__ р. щодо зменшення суми податкового кредиту з податку на додану вартість на суму 6 026,07 грн за 2 квартал 200__ р.?

Для надання висновку подані такі документи ТОВ "Текст":

- договірна документація;
- податкові накладні за 2 квартал 20__ р.;
- книги придбання товарів за 20__ р.;

- акти звірок взаєморозрахунків;
- акт перевірки № 113 від 16.05.20__ р.

Завдання.

1. Скласти висновок судово-економічної експертизи за умови, що для дослідження надані всі документи, а сума податкового кредиту з податку на додану вартість не підтверджена податковими накладними.

Завдання № 4 (діагностичне)

Умова: за договором № 8 від 22.01.20__ р. значиться переданою на переробку сировина від підприємства "Зоря" підприємству "Марія". Під час перевірки переробника-підприємства "Марія" ревізорами КРУ м. Києва (акт від 07.06.2001 р.) встановлено, що на частину сировини власником-підприємством "Місяць" протягом року не було надано замовлення на переробку, в якому визначався б кінцевий необхідний продукт, і не надходило вимоги про повернення цієї сировини. Неперероблена сировина підприємством "Марія" обліковувалась на позабалансовому рахунку, що підтверджується даними інвентаризаційних описів. Вартість цієї давальницької сировини ревізорами була врахована як безоплатно отримана в збільшення прибутку підприємства "Марія" за 20__ р.

Для проведення судово-економічної експертизи до державної експертної установи надійшли матеріали господарської справи (в тому числі і зазначений акт від 07.06.2001 р.) при ухвалі судді господарського суду м. Києва Кривосьока І. Д.

На вирішення експертизи поставлені такі запитання:

1. Чи відповідає чинному законодавству ведення обліку підприємством "Марія" давальницької сировини, одержаної за договором № 8 від 22.01.20__ р.?

2. Чи підтверджуються документально висновки акта від 07.06.20__ р. стосовно збільшення прибутку підприємства "Марія" за 20__ р. на вартість безоплатно отриманої сировини за договором № 8 від 22.01.20__ р.?

Для проведення дослідження експерту надані:

головна книга підприємства "Марія" за 20__ р.;

касова книга підприємства "Марія" за 20__ р.

Експертом протягом п'яти днів із дня одержання завдання на проведення експертизи було заявлене клопотання про додаткове надання необхідних матеріалів.

Завдання:

1. Визначити перелік необхідних додаткових документів.
2. Навести перелік нормативних актів, якими встановлено порядок ведення бухгалтерському обліку з давальницької сировини, що надійшла на переробку.
3. З урахуванням того, що на заявлене клопотання судом не були надані необхідні документи, скласти повідомлення про неможливість надати висновок.

Завдання № 4 (евристичне)

Умова: на дослідження судовому експерту-бухгалтеру Савіну А. Д. поставлене таке питання:

1. Чи правильно та в повному обсязі віднесено суму ПДВ до податкового кредиту та податкових зобов'язань на ТОВ "Мрія" за II квартал 200_ р.?

Для проведення дослідження експерту надані такі документи:

установчі документи ТОВ "Мрія";

копія свідоцтва державної реєстрації суб'єкта господарської діяльності;

податкова декларація за II квартал 200_ р.;

податкові накладні за II квартал 200_ р. згідно з переліком (перелік додається);

книга купівлі-продажу товарів.

На клопотання експерта від 21.10.200_ р. були надані також:

копія свідоцтва реєстрації платника податку на додану вартість;

податкові декларації за минулі два квартали.

Завдання:

1. Визначити, чи можливо за наданими для дослідження документами відповісти на поставлене слідчим питання.
2. У разі необхідності скласти перелік документів, необхідних для вирішення поставленого питання, а також оформити клопотання про надання додаткових документів.
3. Скласти висновок судово-економічної експертизи, який впливає з проведеного дослідження.

Рекомендована література

Основна

1. Отенко В. І. Судова бухгалтерія для менеджерів підприємств / В. І. Отенко, В. Д. Понікаров, Т. М. Серікова. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 560 с.
2. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза / В. Д. Понікаров. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 224 с.
3. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навч. посібн. / В. Д. Понікаров, С. М. Попова, Л. М. Попова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 271 с.
4. Про судову експертизу: Закон України // Урядовий кур'єр. – 1994. – 24 квітня.
5. Судебно-бухгалтерська експертиза / В. Д. Понікаров, Н. В. Ялдин, М. В. Стаматина и др. – Х. : Арсис, 2002. – 240 с.

Додаткова

6. Бандурка А. М. Основы судебной бухгалтерии : учебник / А. М. Бандурка, В. А. Лукин, В. Д. Понікаров. – Х. : Изд. НУВД, 2002. – 336 с.
7. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза : підручник / М. Т. Білуха. – К. : ВК "Воля", 2004. – 656 с.
8. Дікань Л. В. Контроль і ревізія : навч. посібн. / Л. В. Дікань. – К. : Знання, 2007. – 327 с.
9. Дікань Л. В. Податкова система / Л. В. Дікань, Т. С. Воїнова. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2002. – 252 с.
10. Камлик М. І. Судова бухгалтерія / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2000. – 326 с.
11. Контроль і ревізія / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Бардаш, Н. М. Малюга та ін. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 512 с.
12. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України // Урядовий кур'єр. – 1997. – 6 лютого.
13. Кримінальний кодекс України. Науковий коментар. – К. : Атіка, 2001. – 156 с.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. – Х. : Арсис, 2000. – 576 с.
15. Куркін М. В. Ревізії та перевірки за зверненнями правоохоронних органів / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров. – Х. : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. – 412 с.

16. Лукин В. А. Основы бухгалтерского и налогового учета / В. А. Лукин, Ю. Д. Маляревский, В. Д. Поникаров. – Х. : Курсор, 2000. – 156 с.
17. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посібн. / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2003. – 202 с.
18. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посібн. / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с.
19. Панкін С. С. Облікові експертизи при розслідуванні правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків / С. С. Панкін // Науковий вісник Дніпропетровського ЮІ МВС України, 2000. – № 2. – С. 179–188.
20. Понікаров В. Д. Інвентаризація: проведення, оформлення, облік / В. Д. Понікаров. – Х. : Фактор, 1998. – 54 с.
21. Понікаров В. Д. Господарське законодавство / В. Д. Понікаров, Ж. О. Андрійченко. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2004. – 232 с.
22. Понікаров В. Д. Судово-облікова експертиза / В. Д. Понікаров. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2001. – 96 с.
23. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 № 996-XIV // Урядовий кур'єр. – 1999. – 1 вересня.
24. Сєрікова Т. М. Облік, аналіз, аудит / Т. М. Сєрікова, В. Д. Понікаров, Є. П. Кожанова, І. П. Отенко. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 380 с.
25. Судово-експертна діяльність. Довідник для суддів. – К. : "Ін Юре", 2003. – 908 с.
26. Судово-бухгалтерська експертиза економічних правопорушень (опорні конспекти) : навч. посібн. / В. С. Рудницький та ін. – К. : ВД "Професіонал", 2004. – 304 с.

Ресурси мережі Інтернет

27. ЛигаБизнесИнформ. – Режим доступа : www.liga.net/.
28. Нормативные акты Украины. – Режим доступа : www.nau.kiev.ua/.
29. Право. Украина. – Режим доступа: www.legal.com.ua/.
30. Сервер Верховной Рады Украины. – Режим доступа : <http://rada.gov.ua/>.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до практичних і семінарських занять
з навчальної дисципліни
"СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА"
для студентів спеціальності
8.03050901 "Облік і аудит"
денної форми навчання**

Укладач **Кожушко Ольга Вікторівна**

Відповідальний за випуск **Дікань Л. В.**

Редактор **Бутенко В. О.**

Коректор **Мартовицька-Максимова В. А.**

План 2014 р. Поз. № 46.

Підп. до друку Формат 60×90 1/16. Папір MultiCopy. Друк Riso.

Ум.-друк. арк. 3,25. Обл.-вид. арк. 4,06. Тираж прим. Зам. №

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.*